

De broedvogels van de Beninger Slikken, 1969-2013

Toen in 1970 het Haringvliet werd afgesloten, was duidelijk dat de dagen van de unieke brakwatergemeenschap waren geteld. Hoewel duidelijk was dat er grote veranderingen zouden optreden, was de aard hiervan deels ongewis. Het zou nog tot het eind van de jaren zeventig duren voordat natuurbeschermingsorganisaties belangrijke delen van het Haringvliet in beheer kregen en er sprake was van een planmatig beheer. Dit artikel gaat in op de opgetreden veranderingen in de broedvogelstand. Wat veroorzaakte de opgetreden veranderingen en kunnen we de toekomstige ontwikkelingen inschatten?

De Beninger Slikken is een ca. 230 ha groot natuurgebied langs de noordoever van het Haringvliet ten westen van de monding van het Spui. Van noordwest naar zuidoost is de totale lengte zo'n 4,5 km, de gemiddelde breedte is ca. 500 m (fig. 1). Het gebied is onderdeel van het Natura 2000-gebied Haringvliet. Het gehele gebied ligt buitendijks en staat direct onder invloed van het water van het Haringvliet. Vergelijkbare gebieden in het Haringvliet zijn de Korendijksche Slikken, de Blanke Slikken op Tiengemeten en de Meneersche Plaat bij Middelharnis.

In 1969 (Ouweneel & van der Weijden, 1970), 1973 (Kuijpers, 1974), in de periode 1984-2008 (op den Dries, 2010) en in de periode 2010-2013 (ongepubliceerde gegevens H. op den Dries) zijn op de Beninger Slikken broedvogel-inventarisaties uitgevoerd waardoor het mogelijk is een beeld te schetsen van de veranderingen in een periode van ruim 40 jaar. Helaas zijn van een aantal jaren de gegevens verloren gegaan en is vanaf 2005 niet meer het gehele gebied jaarlijks geteld.

Landschap en vegetatie

Tot aan de afsluiting van het Haringvliet in 1970 was de Beninger Slikken een brakwater-

getijdegebied met een getijverschil van 2 m en een gemiddeld chloridegehalte van rond de 3000 mg/l. Er was een duidelijke zonering in de begroeiing van kaal slik, biezten als Ruwe bies (*Schoenoplectus tabernaemontani*) en Heen (*Bolboschoenus maritimus*), Riet (*Phragmites australis*) en langs de dijk een smalle strook grasland (Ouweneel & van der Weijden, 1970).

De Beninger Slikken vanuit het noordwesten, 2006 (foto: Jos Kuijpers).

Na de afsluiting van het Haringvliet nam het getijverschil af tot ongeveer 30 cm en trad verzoeting van het water op. De biezenvvegetaties waren rond 1975 vrijwel verdwenen als gevolg van oevererosie en ganzenvraat door overwinteraars en doortrekkers. In de voorheen zeer soortenarme rietgorzen vestigden zich andere soorten en trad een proces van verruiging in. Belangrijke ruigte-soorten zijn Harig wilgenroosje (*Epilobium hirsutum*) Grote brandnetel (*Urtica dioica*) en Late guldenroede (*Solidago gigantea*). De vóór 1970 al aanwezige Heemst (*Althaea officinalis*) heeft zich flink uitgebreid, vooral op die gedeelten waar wel begraaasd, maar niet gemaaid wordt. Al snel vestigden zich ook de eerste houtige gewassen: op de lagere delen vooral solitaire Schietwilgen (*Salix alba*) en op de hogere delen vooral Vlier (*Sambucus nigra*) (Kuijpers, 1974). In

Fig. 1. De ligging van de Beninger Slikken.

Beninger Slikken in de loop der jaren,
 vlnr.: gemaaid rietland, 1972
 kreek, 1973
 start van de beweiding, 1980
 kreek, voorjaar 1984
 grasland, 1997
 natte ruigte met Valeriaan, 1997.

de loop der jaren zijn op enkele plaatsen aaneengesloten vlierstruwelen ontstaan waarin zich ook andere soorten, zoals Wegedoorn (*Rhamnus cathartica*), hebben gevestigd. De oppervlakte struweel neemt in de loop der jaren geleidelijk toe (tabel 1; Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 1998). Ook zijn plaatselijk grote braamstruwelen ontstaan. In de ruigtevegetaties neemt vooral de laatste jaren de dominantie van Late guldenroede toe.

In de eerste helft van de jaren '70 werd nog een gedeelte van ruim 40 ha in het oostelijk deel van de Beninger Slikken ingepolderd en omgezet in landbouwgrond. Momenteel wordt dit gedeelte, evenals de naastliggende polder Beningerwaard, weer omgevormd tot natuurgebied in het kader van het programma Deltanatuur. Om de oevererosie te beperken werd in 1985 een oeverbescherming aangebracht in de vorm van een vooroeververdediging bestaande uit stortsteen op een afstand van 25 tot 250 m van de begroeide oever. In 2003 werd langs een groot deel van de Beninger Slikken een buitendijks fietspad aangelegd.

Doelstellingen

Toen de Vereniging Natuurmonumenten eind jaren zeventig de Beninger Slikken (evenals de Korendijksche Slikken en wat later ook de Blanke Slikken) in beheer kreeg, lag de vraag op tafel welk beheer gevoerd zou moeten worden. Van herstel van de waarden van het brakke getijdengors kon geen sprake meer zijn. De daarvoor noodzakelijke milieucondities waren immers verdwenen. Praktisch gezien waren er twee opties: een volledig spontane ontwikkeling waarbij de verwachting was dat op afzien-

bare termijn bos zou ontstaan, dan wel beweiding en omvorming tot grasland. In brede kring ging de voorkeur uit naar beweiding van in ieder geval een aanzienlijk deel van bovengenoemde gebieden. De achterliggende gedachte was dat op deze manier de belangrijke functie van het Haringvliet als overwinteringsgebied voor ganzen en als broedgebied voor weidevogels in stand kon worden gehouden. Ook kon zo het landschappelijk open karakter bewaard blijven. Het feit dat de spontane ontwikkeling zoals die in de jaren zeventig had plaats gevonden had geleid tot een sterke achteruitgang van de natuurwaarden, zal ongetwijfeld ook een rol hebben gespeeld (Ouweneel, 1976). De ontstane ruigten kenden weliswaar een hoge dichtheid aan broedvogels, maar dit waren op enkele uitzonderingen na algemene soorten en de bijzondere soorten die vroeger de brakke rietlanden bevolkten waren verdwenen of sterk achteruit gegaan. Bij de doortrekkende en overwinterende vogels was de situatie al even somber. Uiteindelijk is voor de Beninger Slikken gekozen voor omzetting van een deel van het gebied in grasland door middel van beweiding en maaien en voor een deel voor een spontane ontwikkeling (tabel 1). Het beheerplan (Natuurmonumenten, 1989) kent doelstellingen die vooral zijn geformuleerd in termen van landschapstypen (grasland, ruigte, bos). Voor de Beninger Slikken is in het plan gekozen voor een kleinschalige afwisseling van de genoemde landschapstypen. In de algemene doelstellingen wordt gesproken over broedgebied voor weidevogels en het behoud van soorten die karakteristiek zijn voor het voormalige estuariene milieu, zonder dat dit nader wordt gespecificeerd.

Natura 2000

Het Haringvliet is één van de Natura 2000-gebieden in de zuidwestelijke delta. De (concept) aanwijzing is gebaseerd op de betekenis van het Haringvliet als onderdeel van de Rijn-Maasdelta en de aanwezigheid van een aantal specifieke habitattypen. Daarnaast is het Haringvliet van belang voor een groot aantal trek- en broedvogels (Rijkswaterstaat, 2013). Bij de broedvogels

gaat het om kustbroedvogels en moerasvogels. Voor de eerste categorie is de Beninger Slikken van relatief beperkt belang ten opzichte van andere gebieden in het Haringvliet zoals de Slijkplaat, de Scheelhoek en de Ventjagersplaten. Voor drie soorten moerasvogels zijn voor het Haringvliet kwantitatieve instandhoudingdoelen geformuleerd: Bruine kiekendief (20), Blauwborst (300) en Rietzanger (420).

Broedvogels algemeen

Vóór 1970 waren de Beninger Slikken voor een beperkt aantal soorten geschikt als broedgebied in verband met de getijomstandigheden en de geringe diversiteit in habitattypen.

De intensieve rietcultuur had tot gevolg dat het gebied aan het eind van de winter grotendeels kaal was en dat de oppervlakte overjarig riet beperkt was. In 1969 werd van 32-33 soorten het broeden vastgesteld, waaronder Roerdomp (*Botaurus stellaris*), Waterral (*Rallus aquaticus*), Kempphaan (*Philomachus pugnax*), Velduil (*Asio flammeus*) en vele tientallen paren Baardman (*Panurus biarmicus*).

Na 1970 kwamen hoge waterstanden veel minder vaak voor, waardoor de geschiktheid als broedgebied voor veel soorten sterk verbeterde. De rietcultuur liep op zijn einde, de rietgorzen werden soortenrijker en gevarieerder in structuur. Door deze ontwikkelingen verdwenen soorten als Roerdomp, Waterral en Velduil als broedvogel, maar nieuwe soorten konden zich vestigen. In 1973 is het totaal aantal soorten nauwelijks hoger dan in 1969 met als nieuwkomer onder andere de Bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*). Halverwege de jaren tachtig is het hele scala aan broedvogels van dit type riet- en ruigtevegetaties aanwezig. De meest opvallende nieuwkomer is de Blauwborst (*Luscinia svecica*) die al snel één van de meest algemene soorten van de Beninger Slikken wordt.

In de loop van de jaren '80 vormen zich de eerste min of meer aaneengesloten struwelen en dit leidt tot een sterke toename van de soorten van dit habitatype (fig. 2). Het aantal soorten broedvogels per jaar loopt tot het eind van de jaren '90 geleide-

	1969	1973	1998	2012
biezen	100	10	0	0
riet/ruigte	260	250	150	140
struweel	0	0	8	18
grasland	20	25	75	75

Tabel 1. Globale oppervlakte (in ha) van de verschillende vegetatiestructuurtypen. Het totale oppervlak verandert in de tijd als gevolg van inpoldering en erosie.

lijk op. De laatste jaren ligt dit aantal rond de 55. In totaal zijn in de periode 1969-2013 85 soorten als (waarschijnlijke) broedvogel vastgesteld.

Meer ganzen en minder eenden

Nadat in 1992 de Grauwe gans (*Anser anser*) voor het eerst als broedvogel werd vastgesteld groeide het aantal naar 110 paar in 2004. Hierna liep het aantal, tegen de landelijke trend in, weer wat terug. Deze daling is des te meer opmerkelijk, omdat deze zich op de naastgelegen Korendijksche Slikken niet heeft voorgedaan (Huijzers, 2007). De oorzaak hiervan is niet duidelijk. Voor zover bekend zijn in deze periode geen gerichte bestrijdingsacties uitgevoerd en is ook nooit een Vos waargenomen. Hoog water zal voor de vroeg broedende Grauwe ganzen zeker een rol hebben gespeeld, zoals meermaals is vastgesteld.

Ook de Brandgans (*Branta leucopsis*) vertoonde na een top van 32 paar in 1998 enige terugval en stabiliseerde in de laatste jaren rond de 20-30 paar. Ook hier is de oorzaak

van de terugval onbekend. Voor deze later in het seizoen broedende soort zal hoog water minder een rol hebben gespeeld.

Vóór de afsluiting van het Haringvliet was de Beninger Sikken een goed broedgebied voor diverse eendensoorten die zich kennelijk wisten aan te passen aan de getijomstandigheden (fig. 3). Vooral de Wilde eend (*Anas platyrhynchos*) was in 1969 met ruim 150 paar opvallend talrijk, maar ook Slob-eend (*Anas spatula*), Zomertaling (*Anas quercedula*), Krakeend (*Anas strepera*) en Bergeend (*Tadorna tadorna*) kwamen tot broeden. In de jaren '84-'86 was het aantal Wilde eenden teruggezak tot 75-80 en dit aantal bleef gedurende de jaren negentig min of meer stabiel om vanaf 1999 verder te dalen tot 25 in 2008. Daarna loopt het aantal weer wat op. Ook de Slob-eend vertoont, na een aanvankelijke toename vanaf de 2e helft van de jaren tachtig na 1999 een sterke terugval en is de laatste jaren nog maar met enkele paren aanwezig. De aanvankelijke toename hangt waarschijnlijk samen met de uitbreiding van het graslandareaal. De latere

afname is conform de landelijke trend, maar er lijken ook (onbekende) lokale factoren mee te spelen.

De Krakeend neemt, conform de landelijke trend, eerst sterk toe, naar na 1997 zakt het aantal weer.

Vermeldenswaard zijn (waarschijnlijke) broedgevallen van de Smient (*Anas penelope*) in 2003 en 2012 en van de Middelste zaagbek (*Mergus serrator*) in 1997 en 2010.

Weidevogels nemen af

Vóór 1970 was de oppervlakte grasland op de Beninger Slikken beperkt, maar de dichtheid van weidevogels was hoog, met bijvoorbeeld meer dan 1 paar Tureluurs (*Tringa totanus*) per ha. In de jaren zeventig liep dit aantal fors terug als gevolg van verdroging van het grasland, maar na de start van de beweiding steeg het aantal weidevogels aanvankelijk sterk (fig. 4). De Grutto (*Limosa limosa*) en de Kievit (*Vanellus vanellus*) en wat minder uitgesproken ook de Scholekster (*Haematopus ostralegus*) bereikten een piek rond halverwege de jaren negentig. Daarna trad een daling in. Deze daling is overeenkomstig de landelijke trend, maar sterker dan op de vergelijkbare Korendijksche Slikken (Huijzers, 2007). De laatste jaren lijken de aantallen weidevogels enigszins te stabiliseren. Opvallend is de vestiging van de Wulp (*Numenius arquatus*) die in de jaren 20-11-2013 met drie paar aanwezig was. Ook de recente broedgevallen van de Watersnip (*Gallinago gallinago*) in 2010 en 2011 zijn opmerkelijk, omdat de soort landelijk al jaren achteruitgaat en in het verleden slechts incidenteel tot broeden kwam.

Aantal broedparen

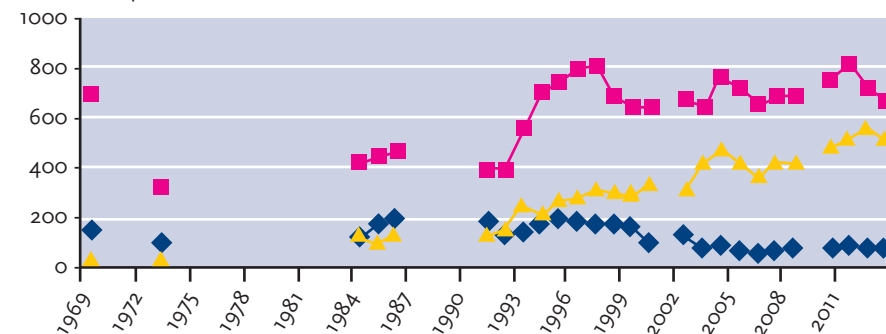

Fig. 2. Aantal broedparen van soorten van grasland en open terrein (◆, 17 soorten), soorten van riet en ruigte (■, 5 soorten) en soorten van struweel en bos (▲, 34 soorten). De aantallen voor de jaren 2005-2013 zijn geschat op basis van inventarisaties van 65-80% van het gebied.

Aantal broedparen

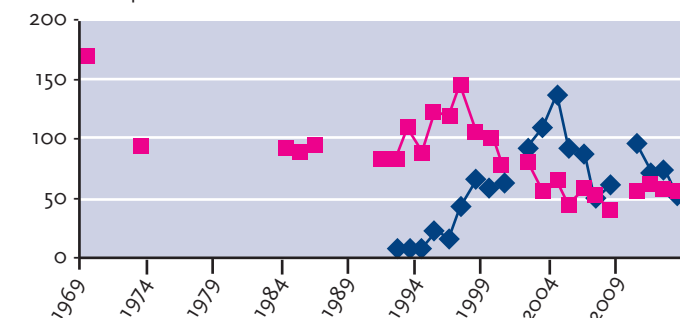

Fig. 3. Aantal broedparen van ganzen (◆, 5 soorten) en eenden (■, 7 soorten). De aantallen voor de jaren 2005-2013 zijn geschat op basis van inventarisaties van 65-80% van het gebied.

Toename bij zangvogels

Was de Beninger Slikken vóór 1970 slechts geschikt voor een beperkt groepje rietvogels, daarna is het aantal soorten zangvogels sterk toegenomen. Voor het merendeel betreft het echter betrekkelijk algemene soorten, van Heggemus (*Prunella modularis*) en Winterkoning (*Troglodytes troglodytes*) tot Ekster (*Pica pica*) en Zwarte kraai (*Corvus corone*). Van de vanouds aanwezige soorten wisten Kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*) en Rietgors (*Emberiza schoeniclus*) zich, ondanks de enorme veranderingen in

Beninger Slikken in de loop der jaren,
vlnr.: vanaf de dijk, 2006
oeverzone met Gele lis, 2006
nat grasland, 2006
(alle landschapsfoto's: Jos Kuijpers).

hun biotoop op hetzelfde niveau of iets daarboven te handhaven. De meest karakteristieke soort van de vroegere brakke rietlanden, de Baardman, kwam in de meeste jaren van de hier beschreven periode nog wel tot broeden maar de aantallen waren een fractie van die van vóór 1970. De Snor (*Locustella luscinioides*), vroeger een jaarlijkse broedvogel, werd nog slechts in zes jaar met een enkel paar vastgesteld. De Rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*) is een soort die ook in de getijdensituatie al in klein aantal op de Beninger Slikken broedde. Na 1970 namen de aantallen wel toe, maar pas halverwege de jaren negentig zette een sterke groei in om in de laatste jaren rond de 150 paar uit te komen. Naast de landelijke toename van de soort zal ook de verdergaande verruiging de Rietzanger in positieve zin hebben beïnvloed. De Bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*) vestigde zich al snel na 1970 en bereikte in 1997 een top met 208 paar, waarna het aantal weer geleidelijk daalde en de laatste jaren rond de 150 paar ligt. Deze daling is opmerkelijk, omdat het biotoop in de laatste periode eerder meer dan minder geschikt lijkt te zijn geworden. Landelijk bleef de Bosrietzanger in deze periode ongeveer op hetzelfde niveau.

De meest kleurrijke nieuwkomer is zonder twijfel de Blauwborst. In de 'slipstream' van de sterke toename in de Biesbosch hebben de eerste paren zich waarschijnlijk aan het eind van de jaren '70 gevestigd en na 1984 was de soort met vele tientallen paren aanwezig. Het hoogste aantal werd bereikt in 1997 met 109 paar. De laatste jaren zit de soort rond de 80 paar (fig. 5). Zoals te verwachten viel na de vestiging van grote aantallen in de Biesbosch (Slaterus et al., 2011) heeft de Cettis's zanger (*Cettia cetti*) ook de Beninger Slikken bereikt. Na de eerste 4 paar in 2010 steeg het aantal tot rond de 20 paar in de laatste twee jaar. Iets meer verrassend is de opkomst van de Roodborsttapuit (*Saxicola rubicola*). Nadat in 2004 al eens een broedgeval was getoet, ligt dit aantal de laatste vier jaar rond de 10 paar.

Beheer

In de eerste helft van de jaren zeventig nam de oppervlakte gemaaid Riet gestaag af en na 1975 werd nog maar weinig Riet geoogst. Hier en daar lieten omwonende boeren jongvee grazen in de rietgorzen en er was een intensieve jacht op waterwild. Nadat Natuurmonumenten eind jaren zeven-

tig startte met het beweiden met runderen en paarden van delen van het gebied ten behoeve van weidevogels en ganzen, ontwikkelden zich op een flink deel natte en vochtige graslandvegetaties. De begrazing vindt plaats van begin mei tot eind oktober. Jaar rond begrazing is niet mogelijk in verband met de in de winter regelmatig optredende hoge waterstanden. Tijdens het broedseizoen is de kans op hoog water kleiner, maar ook dan kunnen delen van de Beninger Slikken overstromen, met alle risico's van dien voor op of bij de grond broedende vogels. In de eerste jaren van het beheer door Natuurmonumenten was er een scherpe grens tussen de beweide en gemaaide delen en de delen met een spontane ontwikkeling. Halverwege de jaren negentig zijn op de meeste plaatsen de rasters tussen de beweide en de onbeweide delen verwijderd met als doel de ontwikkeling van een parkachtig, half open, landschap. Tot dan toe onbeweide delen werden extensief beweide en op enkele inmiddels tot grasland omgevormde delen werd het maaien achterwege gelaten, waardoor hier weer verruiging optrad. Aan deze keuzes liggen geen gekwantificeerde doelstellingen in termen van soorten en aantallen ten grondslag. Het effect van de beweiding van de ruigten was meerledig. De achteruitgang van het Riet werd er flink door bevorderd, omdat dit bij voorkeur wordt weggegrast. Soorten die niet of minder door het vee worden gegeten, zoals Heemst en Late guldenroede, konden zich juist uitbreiden. Door de beweiding werd ook de structuur van de voorheen zeer dichte ruigtevegetaties meer open. Dit leidde tot een toename van de vestiging van struiken, vooral Grauwe wilg (*Salix cinerea*). Ook nu zijn er nog steeds aanzienlijke delen waar zelden of nooit een koe of een paard komt. Met name in deze gebieden zijn de ruigtevegetaties verrassend stabiel en er zijn dan ook nog flinke stukken waar 43 jaar na het beëindigen van de regelmatige overstroming met brak water nog geen boom of struik is te vinden. De indruk bestaat dat voor de vestiging van houtige gewassen kale grond aanwezig moet zijn. Anders worden kiemplanten weggeconcurrerd door in het voorjaar snel uit de wortelstok opschietende ruigtekruiden.

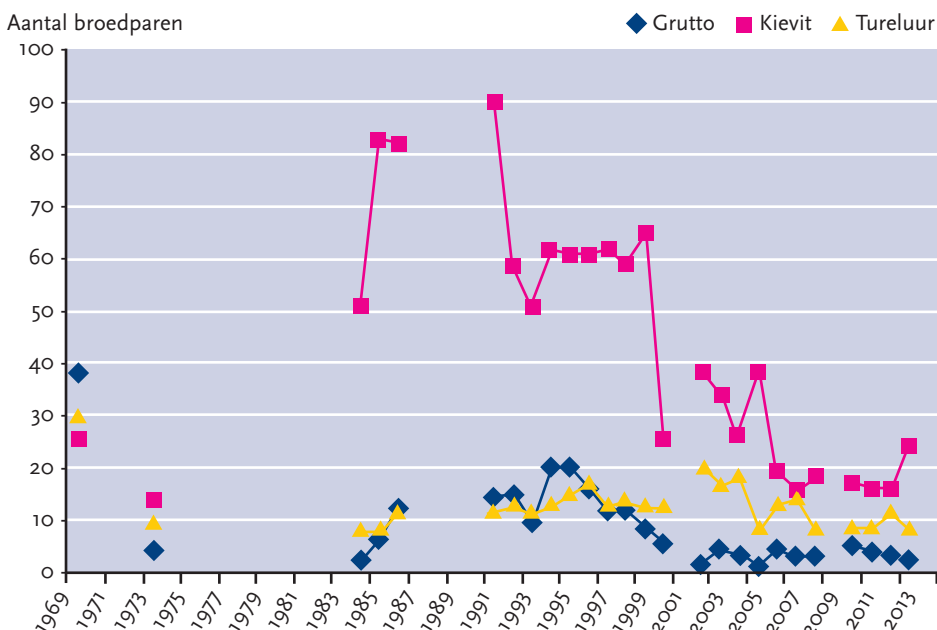

Fig. 4. Aantal broedparen van enkele soorten weidevogels. De aantallen voor de jaren 2005-2013 zijn geschat op basis van inventarisaties van 65-80% van het gebied.

Met enige voorzichtigheid kunnen we dus de conclusie trekken dat extensieve beweiding van de ruigten leidt tot (versnelde) achteruitgang van Riet en de ontwikkeling van struweel bevordert.

Vanaf het eind van de jaren negentig neemt het aantal broedende, ruiende en overzomende ganzen (Grauwe gans en Brandgans) sterk toe. Hierdoor verdwijnt op veel plaatsen de tot dan toe nog min of meer vitale rietzone langs de oever en neemt de graasdruk op de graslanden dermate toe dat de veebezetting flink moet worden teruggebracht.

De veranderingen in de broedvogelbevolking van de Beninger Slikken zijn maar tot op zekere hoogte het resultaat van het gevoerde beheer. De boven geschetste veranderingen zoals de vestiging van ganzen als broedvogel, de sterke afname van de weidevogels en op soortsniveau de komst van de Blauwborst en de Cetti's zanger zijn meer een afspiegeling van grootschalige trends dan het resultaat van bewust lokaal beheer. Daar waar de ontwikkelingen op de Beninger Slikken belangrijk afwijken van de (inter)nationale trend zijn de oorzaken vaak lastig aan te wijzen, zoals bij de Grauwe gans en de Brandgans.

Over de oorzaken van achteruitgang van de weidevogels op de Beninger Slikken is het nodige gespeculeerd. Een mogelijke oorzaak kan het frequenter optreden van hogere waterstanden in het broedseizoen zijn, maar ook de toename van het aantal ganzen in de broedtijd kan een rol hebben gespeeld. De indruk bestaat dat het gras korter is door een sterke graasdruk van de ganzen waardoor beschutting voor nesten en jongen verdwijnt. Ook kan, in relatie met het vorige punt, toegenomen predatie een rol hebben gespeeld. Op de naastgelegen Korendijksche Slikken vestigden zich in 1997 Haviken (*Accipiter gentilis*) en op de Beninger Slikken zelf was rond de eeuwwisseling het aantal broedende Bruine kiekendieven (*Circus aeruginosus*) met 7-9 paar hoog. Tot slot zouden ook veranderingen in bodemstructuur en bodemfauna een rol kunnen hebben gespeeld. Voor geen van alle is echter een overtuigend bewijs dat kan verklaren waarom de afname van de weidevogels hier groter is dan de landelijke trend. De veranderingen in het beheer van de graslanden zoals het verminderen van de veedichtheid, zijn min of meer opgedrongen door de omstandigheden en er zijn geen maatregelen die redelijkerwijs door de beheerder genomen hadden kunnen worden

om de teruggang van de weidevogels te keren, hoe onbevredigend deze conclusie ook moge zijn.

Bij de vogels van Riet en ruigte is het opvallend dat de gestage toename van deze groep na het verwijderen van de rasters tussen grasland en ruigte, abrupt stopt en er zelfs enige daling van aantallen optreedt. Dit komt ook overeen met de ervaringen van meerdere inventariseerders. Om te 'bewijzen' dat de geconstateerde ontwikkeling ook daadwerkelijk is veroorzaakt door het gewijzigde beheer, zou een veel gedetailleerdere analyse van de gegevens nodig zijn dan nu mogelijk is, maar de conclusie dringt zich wel min of meer op. Het beweiden van de ruigtevegetaties leidt plaatselijk wel tot het gewenste parkachtige landschap, maar uit een oogpunt van broedvogels lijkt het toch een beetje vlees noch vis. Het is ongeschikt voor vogels van open landschappen en de dichtheid van vogels van Riet en ruigte lijkt lager dan in een onbegraasde situatie. Er hebben zich vooralsnog ook geen nieuwe soorten gevestigd die specifiek aan dit landschapstype zijn gebonden, mogelijk met uitzondering van de Roodborsttapuit.

Toekomst

Voor het toekomstig beheer liggen een paar vragen op tafel. De eerste is hoe zinvol de voortzetting van het op weidevogels gerichte beheer nog is, gegeven de beperkte aantallen in de laatste 10-15 jaar en de onzekerheid over de oorzaken hiervan. Toch zijn er goede redenen om dit beheer niet al te snel op te geven. De aantallen broedvogels zijn weliswaar niet heel groot, maar op regionale schaal toch niet verwaarloosbaar. Belangrijker is echter de functie van deze open gebieden voor doortrekkende en overwinterende vogels.

De belangrijkste groep broedvogels van de Beninger Slikken zijn de riet- en ruigtevogels (zie ook de Natura 2000-doelen). Het beheer zou dus (mede) gericht moeten zijn op het in stand houden van dit habitattype. Zoals boven is geschetst, is het de vraag of extensieve beweiding hiervoor het meest geschikt is. Naast de ontwikkeling van struweel is ook de toenemende dominantie van Late guldenroede een potentiële bedreiging, omdat deze vegetaties vaak erg soortenarm zijn. Nader onderzoek naar de (on)mogelijkheden om deze ruigten duurzaam in stand te houden is zeker gewenst. Het bevorderen van de ontwikkeling van struweel en bos langs het Haringvliet lijkt minder zinnig, omdat in de nabijgelegen Biesbosch dit habitattype al op grote schaal aanwezig is en ook veel rijker is

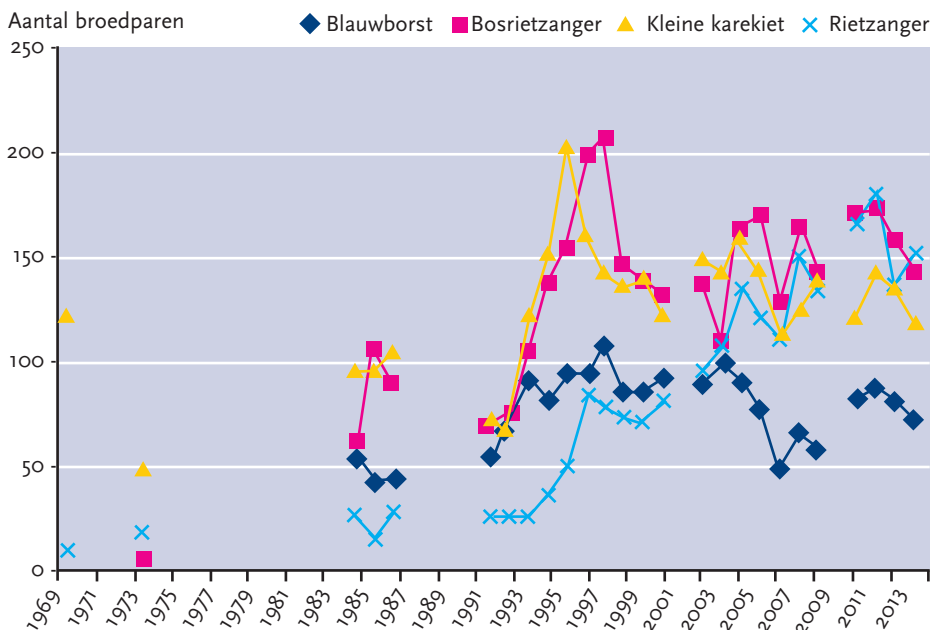

Fig. 5. Aantal broedparen van enkele soorten riet- en ruigtevogels. De aantallen voor de jaren 2005-2013 zijn geschat op basis van inventarisaties van 65-80% van het gebied.

De Grutto is de laatste jaren nog maar met enkele paren aanwezig

Voor 1970 bereikte de Tureluur met meer dan 1 paar per hectare een hoge dichtheid

Vanaf eind maart is de Blauwborst een opvallende verschijning

aan broedvogels dan langs het Haringvliet (Slaterus et al., 2011). Zonder kinken in de kabel kunnen over enkele jaren de Haringvlietsluizen op een kier worden gezet. De invloed hiervan op de broedvogels zal naar verwachting zeer beperkt zijn (Rijkswaterstaat, 1998). Op lange termijn zou een gedeeltelijk herstel van de vroegere getijdenwerking tot de mogelijkheden kunnen behoren. Dit is echter een maatschappelijk en politiek heikele kwestie. Een stijging van de zeespiegel zal ook aan de Beninger Slikken niet ongemerkt voorbijgaan. Grote delen van het gebied liggen maar een halve meter boven de huidige gemiddelde waterstand en opslibbing vindt vrijwel niet meer plaats. Een stijging van de zeespiegel, en daarmee ook van de gemiddelde waterstand op het Haringvliet, met een halve meter valt ruimschoots binnen de bandbreedte die voor het eind van deze eeuw wordt voorspeld. Dit is uiteraard niet iets dat om onmiddellijke actie vraagt, maar wel iets om bij het maken van plannen in het achterhoofd te houden. En bij het maken van die plannen past ook een zekere terughoudendheid, want verrassingen zullen er blijven.

Literatuur

- Dries, H. op den (red.), 2010.** Broedvogelinventarisatie 25 jaar Beningerslikken/ Mededeling nr. 183, Vogelwerkgroep KNNV afdeling Voorne.
- Huijzers, G., 2007.** Korendijsche Slikken, broedvogels 2006.
- Kuijpers, J.W.M., 1974.** De Beninger en Korendijsche Slikken. Studentenrapport R.U. Utrecht.
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 1998.** De

buitendijkse gebieden langs het Haringvliet en Hollandsch Diep, vegetatiekartering. Rapport nr MDGAE-98.18.

Natuurmonumenten, 1989. Beheerplan Spuimondgebied 1989-2000.

Ouweneel, G.L., 1976. De aftakeling van de Spuimond. De Levende Natuur 79: 185-189.

Ouweneel, G.L. & H.G. van der Weijden, 1970. De Spuimond, een nationaal natuurgebied.

De Levende Natuur 73: 199-211.

Rijkswaterstaat, 1998. MER Beheer Haringvliet-sluizen, hoofdrapport. ISBN 903694802.

Rijkswaterstaat, 2013. Natura 2000 Ontwerp-beheerplan Deltawateren Haringvliet. 3e concept.

Slaterus, R., V. de Boer & T. Muisse, 2011. Broedvogels van Nationaal Park de Biesbosch in 2010. Inventarisatierapport 2011/08 SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Summary

The breeding birds of the Beninger Slikken

The Beninger Slikken is a 230 ha large nature reserve in the former estuary of the Rhine and Meuse. It is part of the Natura 2000 area 'Haringvliet'. This paper describes the changes in the breeding bird population from 1969 to 2013. In 1970 the estuary was closed off from the sea by a dam with outlet sluices. The tidal difference diminished from 2 m to 30 cm and the salinity of the water dropped from 3000 mg Cl/l to less than 200 mg Cl/l. The former vegetation of bulrushes and reed was gradually replaced by tall herbs and in some places shrubs developed. About 1979 the area came under the management of Natuurmonumenten that transformed parts of the area into grasslands in order to get a suitable habitat for wintering geese and bree-

ding habitat for birds like Black-tailed Godwit (*Limosa limosa*), Redshank (*Tringa totanus*) and Lapwing (*Vanellus vanellus*).

After 1970 the number of breeding species increased but typical reed birds like Bittern (*Botaurus stellaris*), Water rail (*Rallus aquaticus*) and Bearded tit (*Panurus biarmicus*) disappeared or greatly diminished in numbers. After some initial increase also the numbers of meadow birds dropped. New breeding birds were a.o. Bluethroat (*Luscinia svecica*), Greylag goose (*Anser anser*) and Barnacle goose (*Branta leucopsis*). It is argued that many of the observed changes on a level of individual species are the result of large scale population changes and not the result of local nature management. From the point of nature conservation the most important group of breeding birds are the species of reed and tall herb vegetations. The future nature management should aim at the preservation of this type of habitat. Grazing may not be the best way to do this.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar alle medetellers die vele jaren onder vaak lastige terreinomstandigheden de gegevens hebben verzameld. In het bijzonder dank ik Hans op den Dries voor het ordenen en rapporteren van de gegevens en het ter beschikking stellen van de resultaten over de jaren 2010-2013.

Drs. J.W.M. Kuijpers
Pinksterbloemlaan 21
2651 MK Berkel en Rodenrijs
j.w.m.kuijpers@kpnmail.nl

Met rond de 150 paar is de Rietzanger één van de talrijkste soorten De Grauwe gans broedt sinds 1992 op de Beninger Slikken

